

Душанка Папић, дипл. библиотекар
dudarapic@gmail.com

Драгана Петрић, виши дипл. библиотекар
bibl.zavicajno@gmail.com

НБ «Вељко Петровић» Бачка Паланка

УДК: 027.52

DOI: 10.7251/BSCSR1908162P

ЗАВИЧАЈНИ ФОНДОВИ КАО ИМЕНИТЕЉ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сажетак: Савремена библиотека постаје јавни простор свих грађана, средиште културних и других активности. Усмерава грађане да на једном месту нађу потребне информације и користе простор за реализацију активности везаних за културу, образовање и учење.

Истраживање завичајне грађе показало се као спецификум и ривал бранећи различитост сваког простора од уједначавања постављајући завичајним одељењима задатак чувања и неговања баштине.

На примеру два пројекта Народне библиотеке „Вељко Петровић“ из Бачке Паланке желимо да укажемо на могућности и улогу Завичајног одељења у чувању и промоцији традиционалних вредности, обичаја и културе етничких група. Посебан задатак је да те вредности учини доступним и анимира млађе генерације које у ери интернета и глобализације треба да сачувају своје корене и традицију. То се показало од посебног значаја с обзиром да данас све што нас окружује тера на унификацију и стандардизацију, стварајући привид да је то једино могуће.

Кључне речи: локалне библиотеке, завичајно одељење, традиција, савремени токови, корисници

Улога савремене библиотеке

Улога библиотеке и библиотекара савременог доба је све значајнија, у константном је мењању и изналажењу нових путева за своје деловање. Библиотеке више никако не могу да буду места где се само позајмљују књиге. Чак се не може рећи да су то само места за тражење и добијање различитих

информација. „Библиотеке су постале дневне собе локалне заједнице, где врло често постоје врло неочекивани сервиси који се могу применити“¹. Савремена библиотека, а посебно завичајна одељења морају да стварају нове прототипе односа са корисницима, али и онима који то нису. Сви заједно треба да буду активно укључени у креирање нове библиотеке која мора да прати савремене културне токове и садржаје који осликавају потребе савременог друштва. Само библиотека која се непрестано мења и открива нове просторе за своје деловање, моћи ће да опстане, али и да задржи лидерску позицију носиоца културних садржаја у локалној заједници.

Савремена библиотека постаје јавни простор свих грађана, средиште културних и других активности. Усмерава грађане да на једном месту нађу потребне информације и активности везане за културу, образовање и учење. Да би оправдала епитет „савремена“, библиотека мора стално да се развија и мења јер се мењају и саме потребе корисника, добијају нов облик и смисао. Библиотека мора пратити правац у коме се креће друштво, јер је то једини начин њеног опстанка, али у исто време мора водити рачуна о традиционалним вредностима и специфичностима свог поднебља.

У години значајног јубилеја Народне библиотеке „Вељко Петровић“ - 150 година од оснивања прве Читаонице у Бачкој Паланци, указаћемо на неке од пројеката који у овој Библиотеци који имају за циљ да на иновативан начин приближе традиционалне вредности млађим генерацијама и активно укључе локалну заједницу у креирање културних активности.

¹ Драгана Милуновић. Из говора са Међународне конференције „Каква нам библиотека треба?“, Београд, Србија, 26. октобар 2018.) http://www.rtv.rs/sr_lat/zivot/kultura/biblioteke-su-postale-dnevne-sobe-lokalne-zajednice_961728.html (преузето 09.02.2019.)

Завичајни фондови као неисцрпни извор креативног деловања

Историја читалаштва и књижевства у Бачкој Паланци има дугу традицију. Прва Читаоница основана је 1869. године у Старој Паланци. Започиње рад и развија се упоредо са настанком и развојем заната и трговине три Паланке (Стара, Нова и Немачка), у време настанка грађанског слоја у добро економско развијеној средини. Кроз историју Бачка Паланка је створила богато културно наслеђе проткано специфичностима разних народа и поднебља. Између два светска рата Паланка је била центар среза. Становништво су сачињавали Срби, Немци, Јевреји, Словаци, Мађари и Роми. После Другог светског рата Паланку насељавају колонисти из Босне и Херцеговине. У Бачку Паланку досељен је живаљ из Дрвара, Босанског Грахова, Цазина, Босанског Петровца; у Младеново из Бугојна, Гламоча, Прозора, Купреса и Босанске Крупе; у Гајдобру из Мостара, Невесиња, Стоца, Требиња; у Нову Гајдобру из Гацка, Љубиња, Стоца, Требиња, у Обровац из Јајца, Ливна, Травника, Дувна и Бугојна; у Челарево из Босанског Петровца; у Товаришево из Дувна, Ливна, Босанске Крупе, Босанског Грахова и Бијељине. Укупно је колонизирано, заједно са Бачком Паланком седам насеља у бачкопаланачком срезу.

Данас Бачка Паланка има око 53 000 становника и њене културне ресурсе између осталог сачињава културно наслеђе и обичаји свих становника тако да, не улазећи у националне особености, имамо Бачване, Сремце, Крајишнике, Херцеговце... Улога библиотеке, а посебно завичајног одељења је да сачува и промовише традиционалне вредности, обичаје и културу свих етничких група. Посебан задатак је да те вредности учини доступним и анимира млађе генерације које у ери интернета и глобализације треба да сачувају своје корене и традицију.

Специфично деловање које је везано за чување и презентацију завичајних фондова омогућава библиотекарима

да покажу креативност, инвентивност и примене своје знање и искуство, али у исто време повећава и њихову одговорност према корисницима, библиотеци и локалној заједници.

Пројекти „Свећење огранака – традиција за будућност“ и „Библиотека на нету“ имају за циљ промовисање, чување традиционалних вредности, специфичности средине и анимирање локалне заједнице као активног учесника у процесу очувања културних разлика и наслеђа.

Пројекат „Свећење огранака – традиција за будућност“

Библиотека је пројектом желела да промовише културне садржаје Завичајног одељења на локалном нивоу са циљем да подигне свест најширих слојева становништва које чини локалну заједницу о значају и улози културе у савременом друштву.

Циљ пројекта

- трајно сачувати изворе за проучавање материјалне и духовне културе Бачке Паланке и околних места општине и учинити их доступним широком слоју становништва;
- очување различитости, посебности сваке локалне заједнице понаособ и давање личног печата;
- укључивање што више појединаца, представника група и удружења у рад Библиотеке;
- чување и истицање традиције мањих група и локалних обичаја;
- истицање значаја заједничког наступа, преплитања различитих култура и њиховом заједничком презентовању у јавности;
- обезбеђивање услова да свака сеоска библиотека постане место и центар активне сарадње свих

заинтересованих и промотер заједништва и мултикултуралности;

- анимирање млађих генерација које у ери интернета и глобализације треба да преузму активну улогу као чувари традиције и посебности.

Пројекат под називом „Свећење огранака-традиција за будућност“ привукао је велику медијску пажњу локалне заједнице. Библиотекари су се потрудили да у оквиру пројекта обухвате најразличитије сегменте постојања и рада сваког сеоског огранка. Пажљивим планирањем, вођени идејом о истицању посебности и специфичности сваке средине, укључени су сви актери локалних заједница (школе, удружења, групе, активни и др.) који су добили могућност да учествују у креирању пројеката и пратећих програма.

Полазећи од тога да су у мањим срединама сеоске библиотеке једине јавне институције културе, њихова улога самим тим подразумева већу одговорност и ангажовање (као некада домови културе). Корисници наших сеоских библиотека, али и они који би то могли постати, све више имају потребу за доступношћу свих врста информација. Због тога сеоске библиотеке преузимају на себе улогу едукатора у подстицању суграђана на вођење садржајнијег живота обогаћеног културом. Локалне библиотеке својим активностима утичу на то да код становништва ствара осећање припадности заједници, а посредно имају и утицај на економски развој.

Сваки наш сеоски огранак је прича за себе, прича која носи део историје свог села, али и део историје завичаја, обојен је различитошћу култура и традиције, локалних обичаја и обележја. Библиотекари огранака креирајући „оставштину за будућност“, окрећу се све више ка кориснику: размењују искуства, питају, истражују, сарађују, учествују, свесни своје улоге и задатка. У нашим огранцима тече и живот, онај обични и необични, свакодневни, онај који сваки наш корисник

донесе са собом. Библиотека у селу је постала и место сусрета, разговора и размене искустава. Тамо где свако сваког познаје, улога библиотекара је сложенија, јер подразумева уклапање и задовољавање најразличитијих потреба корисника.

Завичајно одељење је постало свесно да много грађе у њеним фондовима који се односе на локалне теме, остаје ненамерно скрајнуто, невидљиво широј категорији становништва, недовољно искоришћено, па је са Одељењем библиотечких огранака иницирало пројекат „Свећење огранака“, са циљем промовисања управо тих „скривених“ фондова. У периоду од неколико протеклих година, свих тринаест сеоских огранака добило је на основу индивидуалних карактеристика и локализама своја обележја у виду имена и свечаног дана када се са задовољством празнује и свим гостима отварају врата „кућа књига“.

Легат др Младенка Кумовића, етнолога и хроничара прошлих времена, младеновљанина, заслужује изузетну пажњу не само код истраживача, него и шире публике. На дан његовог рођења библиотека у Младенову је освећена и понела је име свог знаменитог суграђанина. У присуству великог броја мештана, отворена је изложба посвећена колонизацији после Другог светског рата, као и поставка стручних радова из легата др Кумовића. Присуство породице дало је посебан значај овом догађају који је окупио велики број становника овог места.

Свећење библиотеке у Парагама било је у знаку обележавања оснивања прве школе у општини, далеке 1473. године, као и помињања Атанасија Влаховића, првог парошког библиотекара, доктора филозофије, некадашњег пароха сегединског, пештанског и старобечејског. Свечаност у Парагама била је прилика да се помену још неке знамените личности: доктор Радивој Петровић и др Бошко Петровић, песник и књижевник. Завичајно одељење је по први пут имало прилику и част да је презентује и јавности прикаже део оставштине ових великана наше културе.

Суживот мештана у Пивницама већ неколико векова карактерише заједништво и добри међусуседски односи Срба и Словака, тако да је и рад библиотеке у селу обележен мултикултуралношћу. Ова библиотека баштини књиге на словачком и српском језику, промовишући вишејезичност и толеранцију. Име библиотеке „13. Октобар“, такође је израз заједништва, поштовања и уважавања културе оба народа. Присуство православног и евангелистичког свештеника нашој свечаности дало је посебан печат, као и приредба малишана у народним ношњама и послужење традиционалним словачким и српским специјалитетима.

Свако место има значајне појединце који својим делима проносе локалне врлине и мане, остављајући трајни белег локалног, и то не само у националном, већ и ширем окружењу. Напредак сваке културе непотпун је без неговања традиције. Библиотека у Силбашу је добила име по знаменитом филмском глумцу Велимиру Вељи Суботићу, аутору више позоришних комада који су играни на репертоарима позоришта широм Југославије. Током свечаности Силбашани и њихови гости имали су прилику да се боље упознају са животом и стваралаштвом, те погледају изложбу фотографија, докумената и драмских текстова из завичајне оставштине овог уметника.

Обровац – много знаменитих личности градило је историју Обровца и дало печат данашњем времену. Један од њих је и војвођански лекар, светски познат епидемиолог, доктор историје медицине, хуманиста, али и завичајни песник - др Славко Јовин. Његова богата библиографија дела, како из медицинских наука, тако и локалне завичајне историје и прва збирка песама – чувају се у фонду Завичајног одељења и дају могућност свим заинтересованима да је користе и проучавају. Свечаност у Обровцу била је прилика да се укаже на заједништво и добре односе са Ромима који су се гостима представили традиционалним инструментима и музиком својих предака. Присутни су могли да као експонате погледају

фотографије и школске дневнике ученика који су похађали прву школу на ромском језику. Школа је основана управо у Обровцу 90-тих година прошлог века и била је прва и тада једина ромска школа у Југославији.

Богату историју нашег краја употпуњује прича о Товаришанину, протојереју Јовану Протићу, који је једно време био члан организације „Млада Босна“. По њему је назван огранак у овом селу. Тема приче из товаришке библиотеке дотакла се догађања у време Првог светског рата и сећања на личности које биле сведоци тог периода историје. Огранак је освећен на дан св. Цара Константина и царице Јелене.

Једна ванвременска љубавна прича - један песник и један дворцац, Лаза Костић и Ленка Дунђерски, били су инспирација и лајт мотив становницима и библиотеци у Челареву. Неговање добрих односа са Књижевним клубом „Ленка Дунђерски“ и КУД-ом „Петар Кочић“, гарантовали су богат културно-уметнички програм за овај свечарски дан освећења, који је окончан обиласком дворца Дунђерских. Тиме је библиотека у свој будући рад укључила нове сараднике и нове облике деловања, повезавши културу, традицију, прошлост и садашњост.

Место Нова Гајдобра, богато културном традицијом, надовезало је своје активности и дало пуни допринос пројекту „Свећење огранака“. Име учитеља Арсе Стојановића, који је оставио неизбрисиви траг у раду са генерацијама деце и кога се радо и са поносом сећају, просто се само наметнуло као име библиотеке. Тиме ће наставити да живи сећање на његов ентузијазам код генерација ондашњих горштака који су, долазећи из свога завичаја, не заборављајући традицију, језик и културу, спремно прихватили и књигу и нови завичај.

Гајдобра - мало село које се помиње по великом броју познатих доктора наука, интелектуалцима и библиотеци која у свом саставу има и завичајну збирку са 246 публикација. Уприличена свечаност била је прилика да се позову

организације и удружења која иначе сарађују са библиотеком како би увеличали ову свечаност. Такође, организована је промоција часописа „Изворник“ који издаје огранак „Вукове задужбине“ у Гајдобри, што је још један куриозитет и специфичност наше паланачке општине.

Богатим културно-уметничким програмима у свим библиотечким огранцима, уз учешће песника, чланова фолклорних, музичких и драмских секција деце из школа и вртића, представника Општине и локалних институција, удружења жена, представника спортских клубова, свештеника, црквених општина, локалних медија и других гостију, дат је печат свечаној атмосфери и значају овим културним дешавањима.

У знак сећања на све знамените личности и свечаности свећења огранака у Карађорђеву, Деспотову, Нештину, Визићу, као и на свим другим библиотекама, постављене су мермерне плоче које су донирале Месне заједнице. Тај симболични чин говори много више од самог мотива да се забележи догађај. То је подршка, истицање значаја и признање локалним библиотекама за сав труд и рад на неговању културе и образовања на локалном нивоу. Огранци су свечаностима око свећења још једном истакли свој значај у локалној заједници и потврдили да су културни центри који окупљају становништво.

Сваки огранак тим чином „добија“ дан коме се сви радују, деца и библиотекари. Он је част и за кума и за библиотеку, датум који остаје забележен у завичајном памћењу. Повод и инспирација за различита дешавања и дружења. Свећење огранака било је повод и инспирација за различита дешавања и дружења, која су се планирана и реализовала већ у наредном периоду. Тиме је трајно учвршћена веза између библиотеке и локалне заједнице.

Пројекат без краја...

Пројектом „Свећење огранака“ дате су смернице за наставак активност огранака у наредном периоду. Неке идеје су одмах спроведене у дело, а неке су планиране и чекају реализацију. Заједничком сарадњом, комуникацијом и бољом међусобном повезаношћу библиотекара са корисницима обogaћен је завичајни фонд новим јединицама библиотечке грађе која се налазила код приватних лица. Указале су се неочекиване везе појединих актера и учесника у програмима које су допринеле успостављању нових корисних дијалога. Успостављена је чвршћа сарадња огранака са Завичајним одељењем са једне стране, и различитим локалним субјектима са друге стране. Сви они заједно иницирали су различите видове деловања и сарадње, отворили нове видике и подстакли нове облике рада.

Значајно је напоменути да се у свим огранцима развила одлична сарадња са удружењима жена које су организовале упознавање деце са обичајима и народном традицијом. Гостовање завичајних песника и расписивање конкурса који подстичу дечје стваралаштво постало је редовна активност. Често простор библиотеке замењује учионицу, те се часови веронауке, грађанског васпитања, историје, језика и ликовне културе одржавају у простору библиотека. Такође, библиотечки простор уступа се разним предавачима, тј. користимо га за едукацију становништва. Запажене су радионице за децу које креирају и реализују библиотекари Завичајног одељења и Одељења библиотечких огранака са темама из локалне традиције. Библиотеке су простор који веома радо користе и пензионери: у слободно време за одмор и забаву, али и као место за стицање неких нових знања и вештина. Неки огранци су организовали обуку за коришћење рачунара чији су полазници били наши најстарији корисници. Фолклорна друштва и групе присуствују свечаностима у библиотекама, организују изложбе ношњи и предмета, организују презентације монографија својих удружења и др.

Поједини православни црквени храмови у селима наше општине поседују веома старе црквене књиге. Поједине су настале у 17. и 18. веку, што представља јединствене раритете писане баштине. Ови вредни експонати су добили прилику да буду изложени на изложбама у просторима сеоских библиотека.

Пројекат „Библиотека на нету“

Присуство Библиотеке „Вељко Петровић“ на друштвеним мрежама један је од начина укључивања у савремене начине комуникације. Друштвене мреже нису више само занимљив феномен у виртуелном свету, већ представља ново друштвено-економско окружење у којем важе нова правила комуникације. Захваљујући таквој комуникацији, омогућена је интеракција са корисницима која олакшава библиотекарима препознавање њихових културних потреба и одговарање на исте.

Библиотека је подржала изазов младих људи (занимљив и користан) да се историја настанка и развоја Бачке Паланке кроз векове, осим уобичајеног класичног приказа (књиге, изложбе завичајног материјала, промоције) сада представи посредством савременог електронског медија. Користећи овај начин, остварила су се очекивања да ће већи број корисника (младих, истраживача, аутора...) бити укључен у обогаћивање знања о историјском развоју наше општине. Пошто се још није кренуло путем дигитализације грађе похрањене у завичајним збиркама, а сајт по својој намени није предвиђен за директну и повратну интеракцију са корисницима, искористили смо страницу „Старе разгледнице“ да повећамо проток информација ка корисницима и изградимо нова партнерства.

Фесбук страница “Старе разгледнице Бачке Паланке”, основана 2011. године спонтано је окупила људе свих генерација, заљубљенике у историју Паланке, патину фотографија, разгледница и ситно документационог

материјала (плаката, позивница, докумената...). Библиотекари Народне библиотеке „Вељко Петровић”, веома брзо су постали стални сарадници овог медија, јер су препознали његов значај. Временом је постало ствар престижа објавити фотографију на овој страници, добити што више лајкова, тако да је данас прати око 2500 посетилаца. Осим могућности да објаве фотографију из својих личних албума, посетиоци ове странице коментаришу забележена дешавања, размењују корисне информације (датирају догађај, идентификују особе на фотографијама, разрешавају дилему о објектима којих више нема на нашим улицама и сл.). До сада је на овој страници објављено преко 600 фотографија као сведочанства прошлих времена. Осим што објављују фотографије, разгледнице, документа везан за нашу општину, посредством странице најављују се изложбе, предавања, сајмови нумизматике и разна обавештења везана за рад Удружења за очување баштине и колекционарства „Панонија”, препоручују публикације са циљем проучавања и популаризације завичајне грађе и развијања свести о важности проучавања и познавања сопствене историје.

Закључак

Библиотека је установа која, са једне стране, чува историју и традицију становништва и представља темељ културе локалне заједнице, а са друге стране, појавом нових информационих технологија, њиховом интеграцијом са новим средствима комуникације креира другачије програме и услуге. Ослушкујући потребе својих корисника библиотека постаје покретачка снага за учење, основа и подршка за истраживање и креативност у локалној заједници. У сталној потрази за новим стратегијама, а које су у директној вези са брзим променама у културним навикама корисника, библиотека мора бити спремна да у свом новом приступу унесе разноликост у свом деловању и спремност да се прихвати новине на свим пољима библиотечког деловања.

Литература

1. Вранеш, Александра. „Јавне библиотеке између стандарда и слободe информисања“. *Библиотекар* год. L, св.1-2 (2008)
2. Декларација IFLA/UNESCO (smernice) za multikulturalne biblioteke, https://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural_library_manifesto-sr.pdf (преузето 05.02.2019.)
3. IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке, <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf> (преузето 05.02.2019.)
4. Краљ, Ђуро. *Сто двадесет пет година библиотекарства у Бачкој Паланци*. Бачка Паланка: Штампарија Станишић, 1994.
5. Милуновић, Драгана (са Међународне конференције посвећене библиотекама „Каква нам библиотека треба?“). Доступно на: http://www.rtv.rs/sr_lat/zivot/kultura/biblioteke-su-postale-dnevne-sobe-lokalne-zajednice_961728.html (преузето 09.02.2019.)
6. Петрић, Драгана, Саша Богуновић, Јосип Андрић, Леонардо Немет. *Паланачка прича*. Бачка Паланка: ЦТКУ „Коста Абрашевић“, 2014.
7. Петрић, Сава. *Грађа за историју Бачке Паланке: Прва читаоница*. Бачка Паланка „Музеолошка секција југозападне Бачке“ бр.10 (1976)
8. Степановић Т. Весна, „Људски ресурси у библиотекама: претпоставка напретка или камен спотицања“, *Библиотекар* год. LV, св.1-2 (2013)

LOCAL HERITAGE FUNDS AS THE CALLER OF CULTURAL IDENTITY OF THE LOCAL COMMUNITY

Abstract: The modern library becomes the public space of all citizens, the center of cultural and other activities. It guides citizens to find the necessary information in one place and use the space for various activities related to culture, education and learning.

The study of the Local heritage material proved to be a specification and rival by defending the diversity of each area from standardizing; giving the Local heritage departments the task of preserving and nurturing the heritage.

Using the example of two projects of the National Library "Veljko Petrović" from Backa Palanka, we want to point out the possibilities and role of the Local Heritage Department in preserving and promoting the traditional values, customs and culture of ethnic groups. A special task is to make these values accessible; and to animate younger generations that need to preserve and protect their roots and tradition in the era of Internet and globalization. This proved to be of particular importance, since today everything that surrounds us goes in the

direction of unification and standardization, creating an illusion that this is the only way possible.

Keywords: local libraries, Local Heritage Department, traditions, contemporary trends, users.
